

حریم خصوصی در حقوق کیفری اسلام

حسین آقابابایی

www.ketab.ir

حریم خصوصی در حقوق کیفری اسلام

حسین آقابابایی

(دانشیار دانشگاه گیلان)

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ در سال ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰

قیمت: ۲۸۰۰۰

طراح جلد: سعید سوری

چاپ و صحافی: چاپخانه و ستایش گستر

سروشنامه: آقابابایی، حسین، ۱۳۴۶.

عنوان و نام پدیدآور: حریم خصوصی در حقوق کیفری اسلام / حسین آقابابایی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۳۵۵ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰-۱۰۸-۳۸۹-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: حریم شخصی.

موضوع: Privacy

موضوع: حریم شخصی - جنبه‌های مذهبی - اسلام.

موضوع: Privacy-- Religious aspects--Islam

موضوع: حریم شخصی - قوانین و مقررات - ایران.

موضوع: Privacy-- Law and Legislation--Iran

موضوع: حق صیانت از حریم شخصی - ایران.

موضوع: Privacy, Right of-- Iran

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ج۴ / ۷ ۵۹۶ JC

رده‌بندی دیوبی: ۳۳۳/۴۴۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۹۱۸۷۲

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۱	پیشگفتار
۱۵	مقدمه
۱۵	الف) بیان موضوع تحقیق
۱۸	ب) پیشینه موضوع تحقیق
۲۳	ج) پرسش‌ها
۲۳	د) فرضیه‌ها
۲۴	هـ) سازماندهی تحقیق
۲۶	و) نوآوری‌های تحقیق
۲۹	بخش نخست: مفاهیم، دیدگاه‌ها و جلوه‌های حریم خصوصی
۳۱	فصل اول: ماهیت حریم خصوصی و عنوان‌های مرتبط
۳۱	گفتار نخست: مفهوم حریم خصوصی
۳۱	الف) مفهوم لغوی
۳۵	ب) مفهوم اصطلاحی
۳۶	گفتار دوم: عنوان‌های مرتبط با حریم خصوصی
۳۶	الف) حوزه عمومی / خصوصی
۴۳	ب) حریم
۴۶	ج) خلوت
۴۷	د) تجسس

- گفتار سوم: ماهیت حریم خصوصی و دلایل اهمیت آن ۵۰
- الف) ماهیت حریم خصوصی ۵۰
۱. دیدگاه نویسندگان غربی ۵۰
۲. دیدگاه فقهی و اسلامی ۵۵
- ب) دلایل اهمیت حریم خصوصی در دوره معاصر ۶۰
۱. رشد فناوری‌های مدرن ۶۱
۲. سیاست کیفری کنشی و پیشدستانه ۶۲
۳. گسترش ابزارهای پیشگیری فنی از جرم ۶۴
۴. سیاست جنایی امنیت مدار ۶۶
۵. پیشه‌های فردگرایانه ۶۶
- فصل دوم: دوازدهم در مورد حریم خصوصی ۶۹
- گفتار نخست: حریم خصوصی از منظر فلسفی ۶۹
- الف) اندیشه‌های فلسفی اولیه ۶۹
- ب) تبیین‌های فلسفی جدید ۷۴
- ج) تبیین انتقادی فیمینیست ۸۱
- د) تفاوت تبیین حریم خصوصی فرهنگ اروپایی و آمریکایی ۸۶
- گفتار دوم: حریم خصوصی از منظر دینی (اسلام) ۹۵
- الف) درآمدی بر حریم خصوصی در اسلام ۹۶
۱. مفهوم حقوق در اسلام ۹۶
۲. حریم خصوصی و اجرای قانون ۱۰۱
۳. گستره مداخله دولت در اسلام ۱۰۴
- ب) زمینه‌های تضمین حریم خصوصی در سنت اسلامی ۱۰۵
۱. بازداشتن از جاسوسی و کنجکاوی ۱۰۶
۲. بازداشتن از هتک حرمت مسلمانان ۱۰۹
۳. بازداشتن از نقض حرمت خانه ۱۱۵
- ج) چالش دین‌داری و تضمین حریم خصوصی ۱۱۹
۱. حریم خصوصی و نظارت مردمی (امر به معروف و نهی از منکر) ۱۲۰

۱۳۶.....	۲. حریم خصوصی و نظارت دولتی (نهاد حسبه)
۱۴۶.....	گفتار سوم: حریم خصوصی از منظر حقوقی
۱۴۶.....	الف) دکترین.....
۱۵۳.....	ب) رویه قضایی.....
۱۵۷.....	ج) قوانین موضوعه.....
۱۵۸.....	۱. قوانین ایالات متحده امریکا.....
۱۶۲.....	۲. قوانین اروپایی و آسیایی.....
۱۶۵.....	۳. قوانین ایران.....
۱۶۹.....	فصل سوم: حریم خصوصی
۱۷۰.....	الف) حریم خصوصی تمامیت جسمانی.....
۱۷۵.....	ب) حریم خصوصی حرمت تنوی.....
۱۷۸.....	ج) حریم خصوصی اماس و مناس.....
۱۸۸.....	د) حریم خصوصی اطلاعات.....
۱۸۹.....	۱. اطلاعات شخصی.....
۱۹۴.....	۲. اطلاعات پزشکی - درمانی.....
۲۰۱.....	۳. اطلاعات مستخدمان و متقاضیان شغل.....
۲۰۲.....	۴. اطلاعات قضایی و سجل کیفری.....
۲۰۶.....	۵. اطلاعات تصویر و صدای افراد.....
۲۱۱.....	بخش دوم: راهبردهای حمایت از حریم خصوصی
۲۱۳.....	فصل اول: جرم‌انگاری مداخله در حریم خصوصی
۲۱۵.....	گفتار نخست: حرمت تجسس.....
۲۱۶.....	الف) تجسس و عناوین مرتبط.....
۲۱۷.....	ب) قلمرو تجسس ممنوع.....
۲۱۸.....	۱. از نظر افراد مورد حمایت.....
۲۲۴.....	۲. از نظر شخصیت مرتکب.....
۲۲۷.....	ج) تجسس مجاز.....
۲۲۸.....	گفتار دوم: حرمت ورود بی‌اجازه.....

- ۲۲۸..... (الف) ورود به محل سکونت.....
- ۲۳۲..... (ب) ورود به محل کسب و کار.....
- ۲۳۶..... گفتار سوم: حرمت نگاه و نظارت بر خلوت.....
- ۲۳۶..... (الف) جداسازی ورود از نظارت.....
- ۲۳۸..... (ب) تعیین ضمانت اجرای سخت گیرانه.....
- ۲۳۹..... (ج) جایگاه بزه دیده در نظارت بر خلوت.....
- ۲۵۱..... فصل دوم: انعطاف در اجرای قانون در حریم خصوصی: دادرسی افتراقی.....
- ۲۵۲..... گفتار نخست: محدودیت‌های مربوط به کشف جرایم ارتكابی.....
- ۲۵۲..... (الف) حالش حریم خصوصی و اجرای قانون.....
- ۲۵۵..... (ب) محله‌های کشف جرایم در فرمان هشت ماده‌ای امام.....
- ۲۵۶..... (ج) نظرات فقهی از خصوص نصب دستگاه‌های شنود.....
- ۲۵۷..... (د) کشف جرایم ارتكابی در خلوت در قوانین ایران.....
- ۲۶۰..... گفتار دوم: محدودیت‌های اثبات و حریم خصوصی.....
- ۲۶۰..... (الف) ارزش اثباتی ادله در حقوق آلامی.....
- ۲۶۰..... ۱. شهادت و علم قاضی.....
- ۲۶۹..... ۲. اقرار.....
- ۲۷۱..... (ب) موضوعی یا طریقی بودن ادله اثبات.....
- ۲۷۶..... گفتار سوم: پیش‌بینی عامل موجهه و عذر قانونی در حریم خصوصی.....
- ۲۷۷..... (الف) دفاع مشروع از حریم خصوصی.....
- ۲۷۸..... ۱. دفاع از حریم منزل و مسکن.....
- ۲۷۹..... ۲. دفاع از حریم خانواده.....
- ۲۸۳..... (ب) عذر توبه در مورد جرایم ارتكابی در خلوت.....
- ۲۹۳..... گفتار چهارم: استثنائات مداخله در حریم خصوصی.....
- ۲۹۳..... (الف) چارچوب استثنائات.....
- ۲۹۵..... (ب) استثنائات حریم خصوصی در حقوق ایران.....
- ۲۹۸..... (ج) مستندات فقهی - شرعی استثنائات.....
- ۳۰۳..... جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....

۳۱۳	منابع
۳۲۷	فهرست آیات
۳۲۹	فهرست روایات
۳۳۳	نمایه اعلام
۳۴۳	نمایه اصطلاحات

www.ketab.ir

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به ویژه تعالیم الهی، به عنوان فکر و فرهنگ متری و نجات بخش آدمی، در عرصه حیات انسان عصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم وحیانی و ارزش های اسلامی از سر نو سرچشمه یاری و خودیاری ملت های مسلمان و احیای روح ستم ستیزی در آنان شد. و از دیگر سوباعث نمایان تر شدن سست پایگی مسلک ها و مکتب ها، بر نظام های مبتنی بر آنها گشت. بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظریه بروری و نوآوری پیرامون زیرساخت های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی و مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری، و استخراج شرایط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت های رایج دینی به منظور عرضه صحیح و دفاع معنوی از اندیشه دینی و زدودن پیرایه های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین رابطه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی تخصصی و کارآمدی را فرض می نمود. بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان یک نهاد علمی-فکری در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه دارای شخصیت حقوقی مستقل و در حکم نهاد عمومی غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند. پژوهشکده نظام‌های اسلامی، که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و حقوق اسلامی، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به‌طور خاص با مطالعه نظام‌های اجتماعی، اهداف ذیل را تعقیب می‌کند:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام.

۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظام اجتماعی اسلام و ارائه الگوها، کاربردی در قلمرو آن؛

۳. توسعه سناریو نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و سرسازان برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی؛

۴. تحقیق در باب سامان مستحدثه به انگیزه گره‌گشایی در زمینه نیازهای نوپیدای فقهی؛

۵. پاسخ‌گویی به شبهه‌های مطرح در باب فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛

۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظام‌های معارض.

تحقیق حاضر که با تلاش علمی محقق از استاد - نایب آقای دکتر حسین آقابابایی دانشیار گروه حقوق دانشگاه گیلان و با نظارت گروه فقه و حقوق اسلامی پژوهشکده نظام‌های اسلامی انجام شده است، به موضوع حریم خصوصی در حقوق کیفری اسلام می‌پردازد. نظام‌های - برخی - چه آنها که برآمده از آموزه‌های دین و شریعت بوده‌اند و چه آنها که بدون - حالت دادن دین در مقام تنظیم روابط اجتماعی برآمده‌اند، نسبت به حریم خصوصی و لزوم حمایت از آن بی‌موضع نبوده و نیستند و صرف‌نظر از توسعه و تضییق حوزه خلوت و حریم خصوصی و گونه‌های متفاوت حمایت از خلوت و حریم شخصی، در ضرورت حمایت حقوقی از حریم شخصی و اتخاذ راهبردهای حمایتی از حریم خصوصی اتفاق نظر دارند. هرچند در نقل‌ها و حکایت‌های

موجود در متون اسلامی، تصریح به واژگان «حریم خصوصی» وجود ندارد؛ اما سه اصل بنیادی که به طور مؤثری تأییدکننده یکدیگرند دیده می‌شود که با زبان خاص و گفتمان ویژه می‌تواند موجب ارزش‌گذاری و تضمین حریم خصوصی افراد باشد. این اصول عبارت است از: بازداشتن از جاسوسی و کنجکاوی؛ بازداشتن از هتک حرمت مسلمانان و بازداشتن از نقض حرمت مسکن، منزه، در نتیجه، در حقوق کیفری اسلام، سیاست کیفری منسجمی در عرصه خلوت و حریم خصوصی قابل بررسی است.

آموزه‌های دین از زبان و شیوه خاص خود از حریم خصوصی دفاع و حمایت کرده‌اند. تحریم و حریم‌انگاری که وجه محسوس سیاست کیفری در حمایت از تعرض به حریم خصوصی است، انعطاف در اجرای قانون و اجرای مجازات در خصوص جرایم ارتکابی در خلوت، که شیوه‌های دادرسی افتراقی و ویژه در خصوص جرایم ارتكابی در خلوت را تبیین می‌کند، برخی از راهبردهایی است که انسجام و هدفمندبودن سیاست و حمایت از حریم خصوصی در آموزه‌های دینی را نشان می‌دهند. از طرف دیگر، وجود آموزه امر به معروف و نهی از منکر که به فرد مسلمان تکلیف می‌کند نسبت به منکرات مورد مشاهده و لو اینکه در خفا و یا از طرف بستگان و خویشاوندان در محیط خانه و خانواده انجام می‌شود، واکنش مناسب داشته باشد، و یا موضوع سیاست در اسلام، که جلوه‌ای از مداخله دولت اسلامی در سپهر انجام وظایف اجتماعی است، سیاست کیفری اسلام در خصوص دفاع از حریم خصوصی و بازدارنده‌های پیشگیری از مداخله ناروا در این حوزه را نیازمند تبیین و بررسی می‌نماید.

همچنین بررسی قوانین فعلی حاکم در جمهوری اسلامی اعم از قوانین اساسی یا عادی که براساس موازین اسلامی و در راستای نظم اجتماعی و حفظ ارزش‌های اساسی تدوین شده‌اند و رویه‌های جاری سازمان‌های حقوقی، قضایی و انتظامی، و اینکه چه تناسبی بین امنیت اجتماعی و حریم خصوصی افراد برقرار است، از مسائلی است که نگارنده در این طرح قصد واری و تحقیق در مورد آنها را دارد. بر خود فرض می‌دانیم از محقق

محترم جناب آقای دکتر حسین آقابابایی و همچنین اعضای محترم شورای علمی گروه فقه و حقوق اسلامی به ویژه ارزیابان محترم اثر، جناب آقای دکتر حسین جاور و جناب آقای دکتر غلامرضا پیوندی که در به ثمر رسیدن این تحقیق ما را یاری داده‌اند، کمال تشکر و قدردانی خود را ابراز نمایم.

گروه فقه و حقوق

پژوهشکده نظام‌های اسلامی

www.ketab.ir